Kommentarer till en artikel om handel med värdpapper

av skattedirektör Lennart de Verdier, Riksskatteverket

Inledning

I en artikel i Skattenytt 1988 nr 10 (s 503—515) har skattejurist Ulf Tivéus lämnat en redogörelse för gällande rätt vad gäller beskattning vid handel med värdepapper. Jag avser i detta inlägg att redovisa en avvikande uppfattning om förutsättningarna för nedskrivning av värdepapperslager. Enligt min uppfattning har värdepappersbolag inte rätt till en så stor nedskrivning att den även täcker viss konsolisering. Nedskrivning kan endast medges för prisfallsrisk. Det innebär i princip att om det är ostridigt att en viss typ av värdepapper inte har någon prisfallsrisk borde inte avdrag för nedskrivning medges. Jag vill för ordningens skull nämna att de ståndpunkter jag redovisar är en personlig uppfattning.

Förarbeten och doktrin

De förarbeten som är av intresse är företagsskattekommitténs förslag till ändrad företagsbeskattning SOU 1954:19, proposition 1955:100 och BeU 1955:45. Förarbetena ger enligt min uppfattning inte stöd för uppfattningen att konsolidering utöver vad som betingas av prisfallsrisken får ingå i nedskrivningen. Nedskrivning av värdepapper kan endast grunda sig på vad som med hänsyn till prisfallsrisk m m framstår som skäligt. Nedskrivningar behöver inte åtföljas av en *specificerad* utredning. Det ligger dock i sakens natur att det är mycket svårare att ifrågasätta skäligheten om specificerad utredning finns.

Företagsskattekommittén (s 204) uttalade som en allmän uppfattning att de tidigare liberala värderingsreglerna otvivelaktigt medverkat till en konsolidering och en utveckling som från det allmännas synpunkt varit av värde. Detta

Open access från www.skattenytt.se, 2026-02-19 23:09:53

även om det allmänna fått bidra med avsevärda skattekrediter. Det var också nödvändigt enligt kommittén att värderingsreglerna var anpassade så att de kunde möta konjunktursvängningar på lämpligt sätt. De regler som kommittén (s 207) förordade syftade till att medge en viss möjlighet till konsolidering med obeskattade vinstmedel under goda vinstår. Kommittén fann dock inte fog för lagervärderingsregler som syftade till att täcka alla risker en verksamhet för med sig. Kommittén (s 211) uttalade som allmän målsättning att nedvärdering måste tillåtas så att en säker garanti erhålls för prisfallsrisker och därutöver en viss möjlighet till skattefri konsolidering. Efter att ha beaktat konjunkturpolitiska skäl och garanti för prisfallsrisk fann kommittén 50 procent vara ett lämpligt tal. I anslutning till detta uttalade kommittén följande (s 216):

''De i det föregående förordade reglerna är avsedda att gälla för flertalet företag. Kommittén har inte härutöver ansett sig kunna framlägga förslag om en differentiering av den tillåtna nedskrivningen i syfte att tillgodose olika i verkligheten förekommande variationer i nedskrivningsbehoven. Varje differentiering på huvudgrupper måste nämligen bli godtycklig. Inom handeln har t ex företag med snabb omsättning mindre prisfallsrisker än företag med långsam omsättning, inom industrin är prisfallsriskerna större beträffande varor där råvarukostnaderna dominerar men mindre beträffande varor där arbetskostnaderna är utslagsgivande. Om emellertid ett företag kan visa att regeln inte ger tillräckligt skydd mot befarat prisfall, skall givetvis en längre gående nedvärdering godkännas. För vissa företag åter kan en nedvärdering enligt huvudregeln inte tillåtas. Detta gäller t ex banker och andra penninginrättningar, försäkringsföretag, byggnadsföretag med lager av fastigheter, företag vilkas lager i betydande utsträckning består av prisgaranterade varor, industriföretag som arbetar på beställning etc. För dessa företag har kommittén inte ansett görligt att föreslå fixerade lägsta gränser för nedvärderingen. Det torde få överlåtas åt praxis att utifrån en i lagstiftningen angiven allmän princip här skapa värderingsnormer, som för olika typer av företag måste bli ganska varierande. Såsom norm för nedvärderingen bör gälla att denna skall ge säker täckning för de risker, som är förknippade med lagerhållnigen men i övrigt inte ge större utrymme för en konsolidering än vad för övriga företag ifrågakommer. Det är också möjligt att sedan erfarenhet av de nya reglerna vunnits det blir möjligt att för olika typer av företag närmare angiva vad som i regel bör vara gräns för nedvärderingen vid inkomsttaxeringen. Möjligen kan riksskattenämnden genom att lämna taxeringsmyndigheterna vägledande anvisningar påverka praxis i här avsedd riktning.''

De uttalande som kommittén gör leder ju närmast till att man avsett att det skulle finnas konsolideringsmöjligheter utöver prisfallsrisk även för lager av värdepapper.

I propositionen (s 99) anförde departementschefen att han delade kommit-

Open access från www.skattenytt.se, 2026-02-19 23:09:53

téns förslag om skärpning av kommunalskattelagens regler och att den var förenlig med önskemålet att bereda företagen möjlighet till tillfredsställande konsolidering.

På sid 248—250 diskuterar departementschefen olika procentförslag och förordade som huvudregel 40 procent. Han uttalade då bl a:

''Det torde av flera skäl vara helt uteslutet att i lagtexten ange olika procenttal att gälla för skilda branscher. Ej heller kan gärna ifrågakomma att ålägga riksskattenämnden eller annan myndighet att komplettera en mera allmänt hållen lagregel med vägledande eller bindande anvisningar för olika fall. Nedskrivningsbehovet varierar till en början inte bara från bransch till bransch utan även inom den enskilda branschen, nämligen med hänsyn till företagets struktur i övrigt, om det är inriktat på försäljning på hemmamarknaden eller på utlandet, om det är betryggande konsoliderat på annat sätt än genom lagernedskrivning etc. Vidare är läget olika för företag i olika led av produktionen eller distributionen. Det kan även erinras om att vissa företag i en bransch är verksamma jämväl i en eller flera andra branscher. Att genom uttryckliga lagregler eller genom riksskattenämndsuttalanden söka uppställa särskilda regler för alla i fall mera normalt förekommande varianter torde vara uteslutet. Man torde i stället få inrikta sig på en generell regel, godtagbar för samtliga nu åsyftande fall.

En annan sak är att huvudregeln för lagervärderingen inte, såsom kommittén ock uttalat, bör tillämpas på företag vars lager är av mer speciell karaktär. Vissa skattskyldiga, t ex penningförvaltande företag, företag med lager av fastigheter o likn., kan självfallet inte påkalla nedskrivning med 60 procent. Om skattskyldig åter kan visa eller göra troligt att huvudregeln inte ger tillräckligt prisfallsskydd, måste å andra sidan möjlighet finnas att medge större nedskrivning än enligt huvudregeln.''

På sid 254—255 uttalar departementschefen följande:

''Huvudregeln om lagervärdering med därtill anknutna supplementärregler är avsedda för det stora antalet skattskyldiga. Likaväl som — jag hänvisar till vad nyss sagts — lägre lagervärden i vissa fall bör kunna godtagas, måste mer restriktiva regler gälla för andra fall.

Vad först angår sådana lagertillgångar som t ex penningförvaltande företags och försäkringsföretags placeringar av förvaltade medel i aktier, obligtioner, lånefordringar m m eller en skattskyldigs lager av fastigheter, är det uppenbart att beträffande dylikt lager de i det föregående angivna normalreglerna för lägsta värdegräns inte bör gälla. I nu antydda fall är risken för prisfall avsevärt mindre. Att här uppställa bestämda gränser för lagernedskrivningen är, som kommittén framhållit, knappast möjligt. Det torde såsom hittills i stället få ankomma på praxis att fastställa gränsen för skälig nedskrivning. Principen bör vara att en fullt betryggande täckning skall medges för förlustrisker och att en häremot svarande nedskrivning skall kunna medges även utan spe-

Open access från www.skattenytt.se, 2026-02-19 23:09:53

cificerad utredning. Den föreslagna författningstexten bör med hänsyn till det nu sagda i vissa hänseenden jämkas''. Jmf BeU 1955:45 sid 62.

Av propositionen framgår att de omständigheter som styrde då huvudregeln om nedskrivning bestämdes var att täckning för förlust och prisfallsrisker skulle garanteras samt att konjunkturpolitiska effekter skulle beaktas (sid 245, 248—250). Det ligger i sakens natur att huvudregeln ofta medgav nedskrivning som översteg de ekonomiska riskerna d v s en ofta inte obetydlig konsolidering. Departementschefen var medveten om att detta kunde bli fallet men ansåg det inte möjligt att ha skilda regler för olika branscher. Den procentsats som bestämdes innebar att det ofta var möjligt att göra större nedskrivningar än vad som var nödvändigt d v s innebar konsolideringsmöjligheter.

Vad gäller bl a värdepapper uttalar departementschefen att restriktiva regler bör gälla för sådana tillgångar. Angivna normalregler för lägsta värdegräns bör inte gälla bl a aktier. Han uttalar vidare att som princip bör gälla fullt betryggande täckning för förlustrisker. Departementschefen för inte något resonemang om konjunkturpolitiska effekter etc. Det anges således inte något ''tilläggsvärde'' till förlustrisken. Departementschefen kommenterar inte företagsskattekommitténs uttalande om konsolidering. Uttalandena om värdepapper ger enligt min uppfattning ett klart intryck av att departementschefen inte ansett de funnits anledning till att behandla lager av värdepapper på samma generösa sätt som de lager som omfattades av huvudregeln. Enligt min uppfattning ligger de närmare till hands att tolka bestämmelsen om nedskrivning av värdepapper som att den endast avser förlustrisken och inte någon konsolidering därutöver.

Stöd för den nu framlagda uppfattningen finns i ''Den nya företagsbeskattningen'' av Gustaf Hedborg (ledamot i kommittén och rättschef i finansdepartementet), Sture Lundell och Åke Gärdin (kommitténs sekreterare) s 59 där författarna uttalar följande:

''För vissa slag av lagertillgångar godtages å andra sidan inte en så låg värdesättning som enligt huvudregeln och supplementärreglerna. Detta gäller penningförvaltande företags och försäkringsföretags placeringar av förvaltade medel i *aktier, obligationer, lånefordringar m m* eller skattskyldigs *lager av fastigheter och liknande tillgångar* beträffande vilka en sådan värdesättning finnes inte vara godtagbar. För dylika lagertillgångar har några schablonregler för beräkning av lägsta värdet vid inkomsttaxeringen inte ansetts kunna angivas i skattelagarna. Värdet skall upptagas till vad som med hänsyn till risk för förlust, prisfall m m framstår såsom skäligt. Det bör observeras att vid fastställande av lägsta tillåtna värde *hänsyn endast skall tagas till risken för förlust och prisfall men däremot inte till önskemål om nedvärdering för konsolidering''*. Författarna åberopade det av mig tidigare återgivna uttalandet på sid 254—255 i propositionen.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-02-19 23:09:53

Praxis

Enligt min uppfattning finns det inte någon praxis i betydelse av prejudikat som kan åberopas som stöd för hur nedskrivning av värdepapper skall ske.

I RÅ 1957:2718 som avsåg inkomsttaxering 1953 framgår endast att man medgett ett visst procenttal. Målet avser en taxering före 1955 års lagstiftning och har knappast något värde som tolkningsdata. RK 1975 1:2 avsåg en bankirfirma. Avdrag medgavs visserligen med 40 procent men kammarrättens domskäl är märkliga. I domskälen hänvisar man indirekt till ett yttrande av bankinspektionen som anser 40 procent vara rimligt. Bankinspektionen har i sin tur hänvisat till RÅ 1969:1148 och gjort gällande att RR uttalat sig i värderingsfrågan. Av RÅ 1969:1148 framgår endast att RR hänvisat till gällande lagbestämmelser. Det tycks sedan vara bankinspektionens egen tolkning att ''40 procent väl ansluter sig till regeringsrättens nyssnämnda uttalanden.'' Bankinspektionen hade i sitt yttrande redogjort för de speciella krav som ställs på fondkommissionärer jämfört med andra företag som handlar med aktier. Bankinspektionen anförde bl a.

''I sin tillsyn över fondkommissionärerna fäster inspektionen stor vikt vid att dessa har ett betryggande riskbärande kapital. Ej sällan kommer emellertid det riskbärande kapitalet att te sig blygsamt i betraktande av de risker för förluster som finns i rörelsen. Fondkommissionärsfirmorna är genom sin begränsade omfattning sämre beredda att fånga upp en förlust än en affärsbank. Från allmän synpunkt föreligger sålunda ett starkt intresse av att fondkommissionärsfirmorna kan konsolidera sig via nedskrivning av lånefordringar och lager av aktier.

Bankinspektionen anser att de säkerheter som fondkommissionärerna erhåller för sina lånefordringar genomsnittligt inte är mer betryggande än de affärsbankerna erhåller. Därför är inspektionen av den uppfattningen att en nedskrivning med 5 procent av fondkommissionärernas lånefordringar är ur allmän synpunkt motiverad.

Tillsynen genom bankinspektionen medför, att speciella krav ställes på fondkommissionärsfirmorna jämfört med andra företag som handlar med aktier. Vid sidan av det lagstadgade allmänna kravet på disponibelt rörelsekapital fordrar nämligen bankinspektionen enligt praxis att de olika slagen av tillgångar i fondkommissionsrörelsen skall motsvaras av eget kapital av viss storlek. Beträffande aktieinnehavet kräves sålunda, att mot detta skall svara ett eget kapital av åtminstone 30 procent av aktiernas dagsvärde. I det egna kapitalet får därvid inräknas den dolda reserv som finns enligt bokföringen. Sjunker värdet av fondkommissionärsfirmans aktier, leder detta normalt till att den dolda reserven minskar med kursnedgångens hela belopp i stället för att kursnedgången kommer till uttryck på vinst- och förlusträkningen. Kapitalkravet minskar däremot endast med 30 procent av samma belopp.

Av det sagda framgår, att en större kursnedgång på en fondkommissionärs-

Open access från www.skattenytt.se, 2026-02-19 23:09:53

firmas aktieinnehav, kan drabba firman mycket hårt. Förlustbringande realisationer kan bli nödvändiga.''

Enligt min uppfattning går detta målet helt vid sidan av vad som är gällande rätt oavsett om man godtar konsolidering beträffande värdepapper eller inte. Nedskrivningen tycks inte ha bestämts med utgångspunkt i förlustrisken utan helt ha betingats av konsoliseringskravet för fondkommissionärer. Jag har inte kunnat finna i förarbetena att fondkommissionärer skulle behandlas förmånligare än andra. Tvärtom har ju departementschefen föreskrivit en restriktivare hållning. RK 1978 1:64 tycks vara en följd av RK 1975 1:2. Som en slutkläm i RK 1978 1:64 uttalar kammarrätten att man ''inte uttalat sig om efter vilken procentsats i förhållande till aktiernas dagsvärde en konjunkturanpassad skattemässigt godtagbar nedskrivning bör ske för efterföljande beskattningsår''. Kammarrätten anser tydligen att det behövs en årlig utredning för att bestämma nedskrivningsbeloppet. RK 1981 1:15 innehöll visserligen inte ens en ospecificerad utredning men kammarrätten tycks lagt ett uttalande av Fondbörsutredningen (SOU 1976:54) om kursfall, om under de senaste årtionden normalt uppgått till 40—50 % till grund för domen. Avdrag medgavs med 40 %. Kammarrätten uttalade i sina domskäl bl a utrymme enligt lagstiftarens intentioner också fanns för kondolisering.

RR har i ett mål (RÅ 1978 1:76) uttalat sig om hur 1955 års förarbeten bör tolkas. Målet avsåg värderingen av ett kontokortsföretags fordringar. RR uttalade bl a följande.

''Vid bedömningen av vilken nedvärdering av sådant varulager varom nu är fråga som är skälig bör hänsyn naturligen tas till samma faktorer som bestämt huvudregeln om vilket lägsta värde som får godtas vid inkomsberäkningen. Denna huvudregel är visserligen inte tillämplig på penningförvaltande företags lager av utestående lånefordringar men i likformighetens intresse bör som företagsbeskattningskommittén synes ha menat (SOU 1954:19 s 216) som norm för den nedvärdering som godtas vid inkomstberäkningen gälla att nedvärderingen skall ge inte bara säker täckning för de risker, som är förknippade med lagerhållningen, utan också i övrigt utrymme för en konsolidering, dock inte större utrymme än vad som ifrågakommer för övriga företag, d v s företag för vilka huvudreglen gäller''.

RSV hade yttrat sig i målet och då uttalat bl a följande.

''Man kan fråga sig om undantaget för penningförvaltande företag innebär att lagstiftaren inte velat acceptera någon konsolidering i dessa företag genom att knyta nedskrivningsrätten enbart till förlustriskerna. Även om lagens bokstav ger visst belägg för sådana slutsatser får det ändock anses troligt att denna undantagsbestämmelse har en annan grund. Motivet är här snarare att en tillämpning av huvudregeln i dessa fall skulle innebära en avsevärt större konsolidering än i flertalet andra företag med hänsyn till de förhållandevis

Open access från www.skattenytt.se, 2026-02-19 23:09:53

små förlustriskerna som föreligger i denna typ av tillgångar samt att andelen sådana tillgångar är jämförelsevis stor.

Lagstiftarens intentioner får därför snarare tolkas så att lagernedskrivningsreglerna avses ge konsolideringsmöjligheter oberoende av verksamhet men att vissa skillnader får godtas till förmån för en förenkling i tillämpningen genom förhållandevis grova schabloner. Med denna utgångspunkt bör lagernedskrivningsreglerna för penningförvaltande företag ses i ett vidare perspektiv såtillvida att man även i dessa företag bör godta en viss konsolidering genom lagernedskrivning. Storleken av denna konsolidering bör därför i princip sättas i relation till den konsolidering som föreligger för de fall huvudregeln och supplementärreglerna är tillämpliga.''

RSV åberopade sedan kommitténs uttalande på sid 216 som tidigare återgetts av mig och fortsatte.

''Utredningens uttalande i detta avseende kommenteras inte direkt av departementschefen. Å andra sidan uttalades inte något som motsade här framställd uppfattning. Den av utredningen föreslagna författningstexten godtogs i huvudsak av lagstiftarna.''

Riksskatteverket vill framhålla att denna grundsyn präglat de avvägningar som legat till grund för riksskatteverkets anvisningar angående värdesättningen av tillgångar för byggmästare m fl samt för bankinstituten.''

Regeringsrätten har hänvisat till företagsskattekommittén liksom RSV men RSV har dessutom uttalat att utredningens uttalande inte närmare kommenterats av departementschefen. Som framgått av min tidigare redogörelse har departementschefen kommenterat utredningen och enligt min uppfattning uttalat en uppfattning som strider mot de slutsatser som RSV har dragit.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis anser jag det tveksamt om det finns något stöd i lagförarbeten och praxis för ståndpunkten att man vid nedskrivning av värdepapper även har ett kondoliseringsutrymme utöver prisfallsrisk.

Till salu

P g a annan verksamhet säljes kompletta årgångar av SKATTENYTT för åren 1955—1984. Tel 0624-102 31

Open access från www.skattenytt.se, 2026-02-19 23:09:53

”SRF:s egna kompetenskrav är min garanti.”

De drygt 700 ledamöterna i Sveriges Redovisningskonsulters Förbund ger service åt närmare 100.000 företag över hela landet. Allt från vanlig sifferhantering till kvalificerad ekonomisk rådgivning och medverkan i kundernas företagsutveckling. En service med ansvar och kvalitet.

SRF är en varudeklaration av kompetens. Förutom en avancerad teoretisk och praktisk grundutbildning krävs — för fortsatt ledamotskap i förbundet — en kontinuerlig aktualitetsutbildning på beskattnings- och redovisningsområdena.

Ett tämligen unikt krav i en yrkesorganisation som borgar för hög kvalitet på Redovisningskonsulten SRF.

Redovisningskonsulten SRF finns på de flesta orter. Du finner oss på Gula Sidorna under Revisorer och Redovisningskonsulter, betecknade med △.

SRF

— företagarens nära rådgivare och samtalspartner sedan 1936.

SVERIGES REDOVISNINGSKONSULTERS FÖRBUND

Förbundsadress: Magasinsgatan 7 A, Box 143, 791 23 Falun. Tfn 023/181 30.

50 ÅR

Goda Råd gratis!

☐ **Ja tack, skicka mig broschyren Goda Råd och information om Sveriges Redovisningskonsulters Förbund.**

Namn .....

Företag .....

Adress .....

SVERIGES REDOVISNINGSKONSULTERS FÖRBUND SRF

Open access från www.skattenytt.se, 2026-02-19 23:09:53